

طراحی راهبردی کرده‌اند:

۱. **کارآمدی اقتصادی.** حوزه اقتصادی بدون شک مهم‌ترین حوزه از نظر ترک‌هاست و در این زمینه ترک‌ها ادعاهای زیادی دارند و پیشرفت‌های تحسین‌برانگیزی هم داشته‌اند. در این مورد آمار و ارقام به کمک می‌آیند و مانند موضوعات فرهنگی، مباحث انتزاعی نیست که هر کس به نفع خود ادعای برتر بودن را مطرح کند. در طول یک دهه گذشته اقتصاد ترکیه متحول شده و امروز تقریباً شانه به شانه ده اقتصاد رو به توسعه جهان مانند برزیل، هند، روسیه و کره جنوبی پیش می‌رود. این یعنی موفقیت نسبی ترکیه در طراحی یک سیستم اقتصادی که آثار مثبت خود را در بالا بردن سطح رفاه مردم و نزدیک شدن به استانداردهای جهانی نشان می‌دهد. امروز شهروندان ترکیه از درآمد سرانه بالایی برخوردارند و به‌طور نسبی از نحوه مدیریت اقتصادی کشور خود راضی هستند. پیام مشخص این توفیق اقتصادی و رضایتمندی شهروندان، این است که ترکیه می‌تواند به کارآمدی اقتصادی خود بیاید و ادعای الگو شدن را مطرح سازد.

۲. **حوزه فرهنگی.** پس از اقتصاد شاید فرهنگ ملموس‌ترین حوزه مورد ادعای ترک‌ها باشد. آن‌ها معتقدند جهان اسلام در قرن بیستم فرهنگ ازهم‌گسیخته، مشوش و به شدت منفعل و تأثیرپذیر داشته و دارد. هیچ کشور اسلامی تاکنون نتوانسته راهبردی طراحی کند تا به عنوان یک کشور مسلمان و پیشرفته، به فرهنگ خود بیاید. این طراحی در ترکیه به‌ویژه از دوره حاکمیت حزب عدالت و توسعه آغاز شده و به عنوان گفتمان غالب در جامعه چندفرهنگی ترکیه عمل می‌کند. به این ترتیب، ترک‌ها ضمن گسترش و برجسته‌نمایی فرهنگ خود تلاش می‌کنند از نظر فرهنگی برای سایر کشورهای مسلمان منطقه نیز الگو باشند.

یکی از مصادیق این مورد، بحث حجاب است. حزب عدالت و توسعه به دستوردهای خود در این زمینه می‌بالد چون توانسته‌اند حجاب را بدون آن‌که از بالا و در قالب بخشنامه به شهروندان تحمیل شود، به عنوان یک ارزش در متن جامعه به نمایش گذارده و آن را نهادینه کنند. این رویکرد با استقبال مردم مواجه شده و توانسته موانعی که از دهه‌های قبل بر سر راه جامعه مسلمان ترکیه بوده است را آرام آرام از سر راه بردارد. حالا به جایی رسیده‌اند که در این

اگر با یک نگاه مقایسه‌ای به قضیه نگاه کنیم، احساس می‌کنم که ترک‌ها در مقایسه با ما در سه مورد از موارد بالا (یعنی توان بالفعل اقتصادی؛ داشتن استراتژی مشخص؛ و طراحی ساختار و تربیت نیروی انسانی) خیلی از ما جلوتر هستند. متأسفانه در این پنج مورد به جز در جاه‌طلبی و داشتن سودای الگو شدن در سر و نیز بخش تاریخی و جغرافیایی که ربط چندانی به عملکرد امروز ما ندارد و میراثی است که از گذشته به ما رسیده، هیچ کار اقدام موثر و کار ویژه‌ای نکرده‌ایم. به‌خصوص اگر دقت کنیم که شروع رویکرد تازه ترکیه به مقوله توسعه و پیشرفت و تلاش برای الگو شدن آن تقریباً مصادف با تصویب و ابلاغ سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ در کشور ما است؛ در حالی که ما عملاً در آن راستا کاری نکرده‌ایم. اگر از چشم یک کارشناس و ناظر بیرونی نگاه کنیم، ترکیه در همین بازه زمانی از ما پیشی گرفته است. البته باید به این واقعیت نیز اشاره کرد که چالش‌ها و موانع ایجاد شده بر سر راه ایران نقش مهمی در عدم موفقیت ما داشته است. چالش‌هایی که در مورد ترکیه اصلاً موضوعیت نداشته است.

قلمروها و زمینه‌های پیشرفت

نکته و سؤال دومی که در اینجا باید بدان پاسخ گفت این است که ترکیه در چه موارد و زمینه‌هایی می‌تواند و می‌خواهد الگو شود؟ به نظر من ترک‌ها در سه محور برای الگو شدن برای جهان اسلام (با تأکید بر آسیای مرکزی و غرب آسیا)، برنامه‌ریزی و

هم می‌شوند، انتقادهای گزنده‌ای نیز نوشته‌اند.

نقطه مثبت همه این مسائل چه می‌تواند باشد؟ «سیاست‌های ترک‌ها طی دهه اخیر در معرض پختگی قرار گرفته است» از جمله هوشیاری بیشتر مردم، آگاهی و مشارکت گسترده‌تر و ظهور نیروهای جدید سیاسی، خارج از طبقه‌های سنتی روستایی و بیداری توسعه‌یافته و حضور مردم در صحنه. امروز مردم ترکیه خواهان مطالبات بیشتری از مسائل سیاسی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی هستند. جامعه‌شناسی پدربانانه ترکیه در حال فروپاشی است، نه تنها به‌خاطر کنار گذاشتن قدرت سیاسی نظامی‌اش، بلکه فعالیت طبقات سنگر گرفته قدیمی جامعه نیز در ردیف این دلایل می‌گنجد؛ بنابراین شکیبایی کمتری در برابر سبک خودسرانه و مستبدانه نخست‌وزیر وجود دارد. حزب جدید مردمی در

جداگانه گرایش‌های فرهنگی‌شان صف کشیده‌اند، از مخالفان اردوغان به‌شمار می‌روند. ارتش جایگزین شده دلخور است. سکولارهای قدر قدرت از به‌کارگیری بیداری اسلامی و حضور کمالیست‌ها متنفر هستند.

پس از ده سال قدرت، فساد رشد کرده است و صرف نظر از افزایش سرسام‌آور، منتج به سیاست‌های برد برد نشده و شرایط اقتصادی به‌واسطه سیاست‌های جاری تنزل کرده است. توازن اعتراض‌های اقتصادی علیه شکاف‌های در حال توسعه و یکسان‌نگری در آمریکا، آمریکای لاتین و اکثر نقاط دنیا، از دیگر دلایل افت اوضاع اقتصادی هستند. اردوغان با اعمال فشارهای اقتصادی، از رسانه برای به‌دست آوردن درمانی بهتر همچون آیین دیگر ترک‌ها در دهه‌های اخیر بهره برده است. البته روزنامه‌نگاران در جراید ترکیه که شامل روزنامه‌های انگلیسی‌زبان